

หนังสือสำหรับเด็ก

มารยาท พุ่มโพธิ์*

เด็กนับว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติประการหนึ่ง ในด้านจิตวิทยานั้นวัยเด็กถือเป็นวัยที่สำคัญ เพราะเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตทั้งด้าน กาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้การส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้มีพัฒนาการในทุกๆ ด้านให้ต่อเนื่องสมบูรณ์ และสอดคล้องกันเพื่อผลในการเจริญเติบโตและเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของสังคมและประเทศชาติ ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยให้เด็กได้มีพัฒนาการได้อย่างเต็มที่ คือ หนังสือเด็กที่คั่นเอง การส่งเสริมให้เด็กรักการอ่านจะช่วยให้เด็กได้รับความเพลิดเพลิน สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อม ช่วยให้เด็กฉลาดมีไหวพริบรอบรู้ ก่อให้เกิดจินตนาการ มีศีลธรรม และความคิดสร้างสรรค์ สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง หนังสือจะเป็นประจักษ์พยานนำเด็กไปสู่โลกกว้าง ช่วยสนองความต้องการตามธรรมชาติ และในที่สุดเด็กก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

หนังสือสำหรับเด็ก หมายถึง หนังสือที่จัดทำขึ้นสำหรับให้เด็กอ่านโดยเฉพาะ แตกต่างไปจากหนังสือสำหรับผู้ใหญ่ เพราะเด็กมีความรู้ ประสบการณ์ และสติปัญญาน้อยกว่าผู้ใหญ่ ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ มีน้อย ตลอดจนภาษาและคำศัพท์ต่างๆ ก็รู้น้อย นอกจากนี้ ความสนใจและความต้องการของเด็กก็ไม่เหมือนกับผู้ใหญ่ เด็กแต่ละวัยก็มีความสนใจและความต้องการแตกต่างกันอีกด้วย (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ 2528: 32)

ประเภทของหนังสือสำหรับเด็ก

หนังสือสำหรับเด็กที่มีอยู่ในปัจจุบันสามารถแยกออกเป็น 7 ประเภทดังต่อไปนี้

*มารยาท พุ่มโพธิ์ นักวิชาการศึกษา 5 งานบริการจัดเตรียมและเผยแพร่สารนิเทศ ฝ่ายบริการช่วยการค้นคว้าและวิจัย สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง

1. **หนังสือภาพ** เป็นหนังสือสำหรับเด็กตั้งแต่อ่านหนังสือไม่ออกไปจนถึงเด็กเริ่มอ่าน เนื้อเรื่องอาจเป็นเรื่องจริงที่ให้ความรู้ หรือเรื่องที่เกิดจากจินตนาการ รูปภาพ และปกดึงดูดความสนใจของเด็กได้ดี เนื้อเรื่องและภาพจะต้องสอดคล้องกัน ถ้าเป็นภาพของสิ่งใกล้ตัวเด็ก เด็กจะชอบมาก และจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ เหล่านั้นไปด้วย ตัวอย่างหนังสือประเภทนี้ได้แก่เรื่อง "สัตว์ที่ฉันชอบ" เป็นเรื่องสัตว์ต่างๆ เช่น ม้า จระเข้ สิงโต เป็นต้น มีภาพเต็มหน้าและคำบรรยายสั้นๆ

2. **โคลงกลอน** แสดงความรู้สึกนึกคิดด้วยถ้อยคำ จึงมีเสียงเป็นจังหวะดนตรี มีสัมผัสคล้องจองกัน เด็กจะสนุกและสนใจในการอ่านไปด้วย ตัวอย่างหนังสือประเภทนี้ได้แก่ "กลอนสำหรับเด็ก" และ "หนูน้อยพลอยเพลิน" เป็นต้น

3. **นิทาน** แบ่งออกเป็นนิทานพื้นบ้าน เทพนิยาย เทพปกรณัม ตำนาน นิทานเกี่ยวกับสัตว์ และนิทานสุภาษิต นิทานเหล่านี้วรรณกรรมสากลสำหรับเด็กแสดงให้เห็นถึงความจริงในชีวิตมนุษย์ ทั้งด้านสุขและทุกข์ ซึ่งเกิดแก่คนทุกชนชั้น เดิมทีเล่าสืบทอดกันมาด้วยปากเปล่า แล้วจึงนำมาเขียน มีภาพประกอบสวยงาม หนังสือประเภทนี้ เช่น ศรีธนญชัย ลูกเป็ดขี้เหร่ เป็นต้น

4. **เรื่องที่สร้างขึ้นด้วยจินตนาการ** เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเวทมนตร์คาถา และสิ่งเหลือเชื่อต่างๆ ที่นำมาผูกพันกับชีวิตประจำวัน เช่น เรื่องการผจญภัยของอลิซในแดนมหัศจรรย์ เป็นต้น

5. **เรื่องอิงประวัติศาสตร์** เป็นเรื่องที่ใช้จินตนาการร่วมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้เรื่องราวของประวัติศาสตร์พร้อมทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินไปด้วย เช่น เรื่องวีรกรรมดอกประดู่

6. **เรื่องเหมือนจริง** เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน สอดแทรกความตื่นเต้น ขบขัน แสดงให้เห็นถึง ความดี ความชั่ว ชัยชนะและความพ่ายแพ้ สะท้อนโลกของเด็ก โดยแสดงถึงรายละเอียด อุปนิสัย และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงแล้วผูกเป็นเรื่องราว อาจสร้างตัวละครและโครงเรื่องขึ้น มีทั้งเรื่องของคนและสัตว์ เช่น เรื่อง การผจญภัยของทอม เซอร์เฮอร์ เป็นต้น

7. หนังสือเชิงวิชาการ เป็นหนังสือที่จะให้ความรู้ ข้อเท็จจริง เนื้อหาต้องถูกต้อง น่าอ่านและเข้าใจง่าย ตัวอย่างหนังสือประเภทนี้ได้แก่ หนังสือเรื่องสิ่งที่มีชีวิตในทะเล พระราชวังบางปะอิน เป็นต้น (ทัศนาศิลปะ 2520: 56-58)

ลักษณะของหนังสือเด็กที่ดี

หนังสือเป็นเพื่อนที่ดีของเด็ก หนังสือเด็กที่ดีจึงควรสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ ของเด็ก และควรมีลักษณะดังนี้

1. เนื้อหา หนังสือเด็กที่ดี จะต้องมึเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการและความสนใจของเด็ก เป็นเรื่องสนุก และส่งเสริมจินตนาการของเด็ก ส่งเสริมให้เด็กเกิดความมั่นใจในการตัดสินใจ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เนื้อเรื่องสนองความต้องการตามธรรมชาติของเด็ก ตลอดจนให้ความรู้อย่างง่าย ๆ ตามระดับความสามารถของเด็ก (รัญจวน อินทรกำแหง 2517: 78-87)

2. คำโครงเรื่อง หนังสือเด็กที่ดี คำโครงเรื่องจะต้องไม่ยุ่งยากซับซ้อน มีแนวคิดเด่นเพียงแนวเดียว เว้นแต่เรื่องยาว ๆ อาจมีแนวคิดย่อยแทรกอยู่บ้าง

3. เนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องไม่ควรยาวเกินไป เพราะเด็กมีความสนใจไม่นานนัก ยิ่งเด็กเล็ก ๆ ความสนใจสั้นมาก ไม่เกิน 5-10 นาที เมื่อโตขึ้นความสนใจจะเพิ่มมากขึ้น

4. ตัวละคร ตัวละครต้องมีไม่มากจนเกินไป และควรจะอยู่ในวัยเดียวกับเด็ก หรือใกล้เคียงกับเด็กให้มากที่สุด

5. สำนวนภาษา ควรใช้ภาษาที่เด็กสามารถเข้าใจได้ทันที ยิ่งเด็กเล็กเท่าไร ยิ่งจำเป็นจะต้องมีภาษาที่ง่าย และมีคำบรรยายน้อยลงเท่านั้น หรืออาจมีแต่ภาพทั้งเล่ม

6. วิธีการดำเนินเรื่อง ต้องไม่เป็นการสอนเด็กโดยชัดเจน แต่เป็นการสอนโดยทางอ้อม เพราะเด็กเล็ก ๆ นั้นไม่ชอบให้มีการสอน ถ้ารู้ว่าเป็นการสอน อาจจะมีปฏิกิริยาไม่อยากอ่านได้

7. ภาพ หนังสือสำหรับเด็กนั้นภาพเป็นหัวใจสำคัญเป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของเด็กเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น ภาพที่ใช้กับหนังสือเด็กจะต้องเป็นภาพที่สวยงาม สีสดใส ชัดเจน มี

ชีวิตชีวา มีความเคลื่อนไหว เข้ากับเนื้อเรื่องเป็นอย่างดี และอธิบายเรื่องได้ตรงความเป็นจริง แต่ไม่ก่อให้เกิดความหวาดเสียว น่าเกลียด น่ากลัว หรือทำลายศีลธรรมจรรยาต่าง ๆ

8. **รูปเล่ม** หนังสือสำหรับเด็กจะต้องมีรูปเล่มที่เหมาะสมกับเด็ก คือ

- 8.1 ปก ต้องมีสีสวย ดึงดูดความสนใจ ถูกต้องตรงกับเนื้อเรื่อง
- 8.2 ขนาด ต้องไม่ใหญ่เกินไปกำลังของเด็กที่จะเปิดอ่านหรือหยิบยกได้
- 8.3 การจัดหน้า ต้องทำอย่างประณีต ภาพและเรื่องไม่แน่นจนเกินไป
- 8.4 ตัวอักษร ควรมีความสัมพันธ์กับอายุของเด็ก เด็กอายุน้อย ตัวอักษรต้องมีขนาดโตเพื่อให้อ่านง่าย เว้นช่องไฟให้ห่างเหมาะกับสายตาของเด็ก เมื่อโตขึ้นก็สามารถลดขนาดของตัวอักษรลงได้
- 8.5 กระดาษ ควรเป็นกระดาษแข็งแรง เพื่อให้ทนทานต่อการฉีกขาดเปราะเปื้อน
- 8.6 การเย็บเล่มต้องแข็งแรงทนทาน

ความเหมาะสมของหนังสือกับความสนใจในการอ่านของเด็กแต่ละวัย

เด็กในแต่ละวัยนั้นจะมีความสนใจ และความต้องการในการอ่านหนังสือแตกต่างกันออกไป ดังนั้น การที่จะเลือกซื้อหนังสือ ควรเลือกซื้อหนังสือให้เหมาะสมกับวัย และความสนใจตลอดจนความต้องการของเด็กด้วย เด็กในแต่ละวัยจะมีความสนใจในการอ่านหนังสือต่อไปนี้

1. เด็กวัย 0-3 ขวบ เด็กวัยนี้จะสนใจดูรูปสัตว์ ดอกไม้ พ่อ แม่ เด็กด้วยกัน ชอบดูหนังสือภาพล้วน ๆ ภาพสีฉูดฉาด
2. เด็กวัย 3-6 ขวบ (อนุบาล-ป.1 ระยะต้น) วัยนี้เริ่มหัดอ่าน สนใจสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ต้นไม้ ดอกไม้ พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เด็กวัยเดียวกัน ฯลฯ ชอบดูรูปสี ตัวหนังสือตัวโต ชัดเจน ชอบฟังคำพูดคล้องจอง ชอบฟังนิทานสั้น ๆ การ์ตูน ชอบฟังคำพูดซ้ำ ๆ สั้น ๆ อ่านหนังสือยังไม่แตกฉาน ยังไม่มีอารมณ์ขัน อ่านเรื่องตลกยังไม่ออก
3. เด็กวัย 6-8 ขวบ (ป.1 ระยะปลาย - ป.2) สนใจเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น รู้จักสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มากขึ้น ชอบเรื่องราวเกี่ยวกับต้นไม้ ดอกไม้ การปลูก การเพาะช่างาย ๆ

ชอบเรื่องเป็นจริงมากขึ้น อ่านหนังสือแตกฉานขึ้น เริ่มอ่านเรื่องตลก เริ่มมีอารมณ์ขัน เด็กวัยนี้ จะชอบดูรูปภาพโดยเฉพาะภาพสี เช่นเดียวกับเด็กวัย 3-6 ขวบ แต่เนื้อเรื่องจะเพิ่มสาระมากขึ้น ยาวมากขึ้น ใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาคำศัพท์เพิ่มมากขึ้น

4. เด็กวัย 8-11 ขวบ (ป.3-ป.4) สนใจเรื่องเป็นจริงมากขึ้น สนใจ การผจญภัย การต่อสู้ เรื่องวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ การทดลองอย่างง่าย สำหรับเด็กผู้ชาย ส่วนเด็กหญิงนั้น จะสนใจเกี่ยวกับการแต่งกาย การบ้านการเรือน และทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย จะชอบเหมือนกันคือชอบอ่านวรรณคดี นวนิยายสำหรับเด็กๆ เทพบุตร ชาตาน สุภาษิต คำพังเพยต่างๆ เรื่องตลก วัยนี้เริ่มเข้าใจปัญหาสังคมบ้าง เริ่มอ่านนวนิยายวิทยาศาสตร์ง่ายๆ เรื่องศาสนาต่างๆ เรื่องชีวประวัติบุคคลสำคัญต่างๆ หนังสือเด็กวัยนี้จะเน้นเรื่อง รูปและภาพ เท่าๆ กันโดยอาจจะลดลงไปบ้าง

5. เด็กวัย 12-14 ปี (วัยประถมปลาย) ความสนใจในการอ่านกว้างขวางมากขึ้น รู้จักพิจารณาหาข้อเท็จจริงมาพิสูจน์ รู้จักค้นคว้าเพิ่มเติม ชอบอ่านเรื่องของบุคคลสำคัญ วีรบุรุษ วีรสตรี ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม เรื่องการเมือง เศรษฐกิจต่างๆ เด็กชายจะสนใจวิทยาการที่อยู่ใกล้ตัว คณิตศาสตร์ สิ่งประดิษฐ์ การทดลองต่างๆ ส่วนเด็กหญิง สนใจนิยายรัก ทั้งเด็กหญิงและชายจะชอบอ่านเรื่องยาวมากขึ้น

6. เด็กวัย 15-17 ปี (วัยรุ่น) สนใจเรื่องการแต่งกาย การเรียนรู้ การจำ มารยาทในสังคม งานอดิเรก การปรับปรุงบุคลิก การรักษาสุขภาพอนามัย ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ก้าวหน้า เรื่องที่เป็นความรู้ เครื่องบิน จรวด ดาวเทียม เทคโนโลยี ภาษา การต่อสู้ สงครามโลก โศลกกลอน ปัญหาสังคม การเมือง เศรษฐกิจ สังคม นักสืบ การผจญภัย การท่องเที่ยว ความเพลิดเพลิน เรื่องที่ซับซ้อนหรือข้อเสนอน่าให้ขบคิดเห็นในทางที่ถูกที่ควร ต้องไม่เป็นการสอนสั่งสอนเพราะวัยรุ่นไม่ชอบการสั่งสอน (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ 2528: 32-33)

ดังที่ได้อธิบายแล้วว่าหนังสือเป็นเพื่อนที่ดียิ่งของเด็ก ตั้งแต่เด็กเริ่มดูรูปออกเขา จะชอบหนังสือ หากเขามีหนังสือดี และมีผู้ใหญ่สนใจให้อ่าน อธิบายหรือเล่าเรื่องจากหนังสือ ให้เขาฟัง จะเป็นการดียิ่งเพราะจะเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การที่พ่อแม่จะซื้อหนังสือ ให้ลูกนั้น จะต้องคำนึงถึงประเภทของหนังสือ หาหนังสือที่ดีและมีประโยชน์ตรงตามความต้องการ

และเหมาะสมกับวัยของเด็ก ก็จะเป็นการช่วยส่งเสริมให้เด็กให้มีพัฒนาการที่เจริญเติบโตสมกับวัยที่เจริญขึ้น และในที่สุดก็จะโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพ มีประโยชน์ต่อตนเองครอบครัว สังคมและประเทศชาติในที่สุด

บรรณานุกรม

- กานต์มณี ศักดิ์เจริญ. หนังสือสำหรับเด็ก." **บรรณารักษศาสตร์ มข.** 2 (เมษายน 2527): 32-39.
- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. "การเลือกหนังสือสำหรับเด็ก." **จันทร์เกษม.** 189 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2528): 31-39.
- ทัศนาศิลป์ สัตยะนันท์. "การเลือกหนังสือสำหรับเด็ก." **มนุษยศาสตร์.** 7 (มกราคม-เมษายน 2520): 56-60.
- รัฐจวน อินทรกำแหง. **วรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น.** กรุงเทพฯ: มณเฑียร, 2517.
-